

Н. Ю. ПОПОВА

Південноукраїнський державний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського, м. Одеса

ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ОСНОВИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Ключові слова: статеве виховання, духовно-моральні цінності,
педагогіка гуманізму.

Сучасний суспільний стан характеризується наростанням ціннісно-нормативної невизначеності в цілому і, зокрема, зміною сформованої раніше системи диференціації статевих ролей. На сьогоднішній день багато авторів, а також засоби масової інформації «сурмлять» про зміну поляризації статевих ролей на біархатверховенство обох статей, що знаменується змінами життєвої ролі чоловіка і жінки та виступає гарантом їх соціального і психічного благополуччя. Проте, всюди спостерігається зниження статево-рольової культури, особливо слід зазначити бездуховність статево-рольових цінностей, що засвоюють майбутні тата й мами вже з дитинства. Закономірно виникає питання – чому лібералізація статевої моралі, що органічно вписується в демократизацію освіти, враховуючи індивідуальність кожної особистості, приводить до досить несприятливих результатів? Можливо, відповідь на це досить складне питання криється у формальному ставленні в багатьох педагогічних закладах до організації взаємин між хлопчиками та дівчатками, юнаками та дівчинами, на тлі повсюдного рекламування досить привабливих зовні образів сучасних чоловіка і жінки, вільних і розкріпачених у всіх відносинах, з культом «тіла», а не душі. Результатом ігнорування педагогами та батьками необхідності освічення дітей у питаннях статі, сексуальності є вражаючі наслідки: стрімке зростання числа позашлюбного народження, абортів, підліткових сексуальних зв'язків, карних злочинів на сексуальному ґрунті, відсутність ранньої орі-

ентації на виконання соціальної ролі батька й матері у житті та відповідальності за свою дитину і родину. Найбільш сумним є те, що всепоглинаюче духовне «розтління» торкнулося дівчини – майбутньої матері, яка всупереч своїй природі усе менше стає здатною виконати свою найважливішу та почесну місію – народження і виховання людини високої культури та духовності.

Однак, ситуація, що склалася, не є безвихідною, шляхи вирішення проблеми криються у свідомленні підростаючим поколінням дійсно важливих духовно-моральних цінностей та уявлень, за якими проступають обриси, що відповідають природним відношенням між представниками жіночої та чоловічої статі. Це припущення не є істинно новим. Найтіснішим образом воно пов'язано з гуманізацією педагогічного процесу, що базується на творчій спадщині класиків світової педагогіки (Я. Коменського, Дж. Локка, А. Макаренка, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинського та ін.), серед яких особливе місце належить В.О. Сухомлинському.

Звернувшись до спадщини видатного вітчизняного педагога («Народження громадянина», «Павлівська середня школа. Узагальнення досвіду навчально-виховної роботи в сільській середній школі», «Мудра влада колективу», «Листи до сина», «Як виховати справжню людину»), ми бачимо, як багато уваги автор приділяє статево-розовому розвитку дівчаток і хлопчиків, його впливу на духовно-психічні відносини між ними. Головний акцент при цьому педагог робить на необхідності створення сердечних, чуйних відносин, за яких одна людина вкладає свої душевні сили в іншу. Тому закономірним є, що В.О. Сухомлинський розкриваючи педагогічну мудрість статевого виховання говорить про виняткову важливість гармонії фізичного розвитку і духовного життя. Для підтвердження даної думки хочеться процитувати самого автора: «...Неробство веде до духовного спустошення, а все брудне, низинне, огидне, що є в житті нашого суспільства, заповнює цю порожнечу, знаходячи ледве примітні щілини. Такою щілиною є, насамперед, убогість духовних інтересів колективу й особистості, відсутність чи вкрай низька бідність обміну інтелектуальними, естетичними, творчими багатствами між хлопчиками і дівчатками в період статевого дозрівання. Якщо хлопчик відкриває в дівчинці тільки зміни в її зовнішності, якщо йому трапляються на очі тільки вторинні статеві ознаки – це вже щілина, через яку в порожню душу проривається отрута цинізму. Хлопчик повинний бачити, почувати в дівчинці, насамперед її розум, духовні потреби й інтереси, і найголовніше – почуття власного достоїнства...» [2, с.334].

Для того щоб у роки юності молоді чоловіки і жінки були здатні встановлювати духовно-сердечні взаємини, які ґрунтуються на повазі, ціннісному прийнятті один одного, спільності інтересів і почуттів, необхідно завчасно, ще в дитячі роки, коли тільки формується в свідомості дитини картина світу, коли ще легко розбудити в неї почуття і надихнути на добрі справи, вносити у відносини між хлопчиками та дівчатками тонкість, душевну чуйність, сердечність, покликані облагороджувати статевий інстинкт у подальшому. Першорядне значення при цьому необхідно приділяти вихованню ціннісного ставлення до ролі майбутньої матері в дівчаток, а також поваги і трепетного ставлення до цієї ролі в хлопчиків. Тому в своїй школі педагог прагнув створити панування культури матері – дух високого, цнотливого ставлення до жінки – джерела людського життя й краси. С цією метою педагог-гуманіст радив проводити Свято матері і День дівчаток, щоб кожний хлопчик в такі дні вручив своїй матері, сестрі, бабусі чи просто знайомій дівчинці подарунок, виготовлений своїми руками. В.О. Сухомлинський бачив прямий зв'язок між тим, наскільки колектив і кожна особистість окремо одухотворені почуттями поваги до матері, і цнотливістю відносин між хлопцями та дівчатами. Оскільки, «...людське материнство є могутньою духовною силою, що вихо-

вуге в хлопчиків чоловіка і батька, який поважає самого себе, цїнує власне людське достоїнство лише настїльки, наскїльки він поважає в дївчинцї майбутню матір і цїнує її достоїнство як честь родини...» [2, с.331]. Отже, думати про моральнїсть, духовнїсть і чистоту взаємин між майбутніми татами й мамами потрібно не колись в позахмарному майбутньому, а вже зараз, коли дитина тїльки починає робити спроби пїзнання таємниці людських вїдносин. Для реалїзацїї цїєї високої мети В.О. Сухомлинський в очолюванїй ним Павлїськїй середнїй школі уперше вводить навчальний предмет «Культура взаємин у родинї». Педагог уважав, що виховання гарної матерї і батька, власне кажучи, є рїшенням половини всїх задач школи, тому що «...Виховуючи матерїв і батькїв, ми закладаємо основи вихованостї майбутнїх поколїнь». [4].

Вїдповїдальнїсть за створення умов в освїтнїх закладах, що сприятимуть становленню духовно зрїлих вїдносин між хлопчиками та дївчатами В.О. Сухомлинський покладає на педагогїв, тим самим, ще раз пїдкреслюючи силу педагогїчного впливу і можливостей спецїально створених обставин. Учїтель повинен пам'ятати, що стате-ве виховання є першоосновою емоцїйно-естетичного та громадянського становлення особистостї, і спрямоване воно має бути на формування сїм'янина. При цьому важлива правильна позицїя самого педагога, що мїстить у своїй основї загальнолюдськї духовнї цїнностї, і тих шляхїв, якї він вибирає для того, щоб допомогти пїдлїтку усвідомити те, що з ним вїдбувається в перїод статевого дозрївання. І тут важливе значення придїляється інтимностї розмови між хлопчиком і чоловіком, дївчинкою і жїнкою, яка повинна проводитися з кожним окремо. Такого роду бесїди покликанї змїцнити в душі свїдомо-чисте ставлення до власного тїла, краси, окремим недолїкам, розуміння того, що взаємини чоловіка і жїнки ведуть до народження нової людини, за яку вони несуть повну вїдповїдальнїсть. Тому це не тїльки бїологїчний акт, а, насамперед «велика людська творчїсть», та величезна вїдповїдальнїсть. Отже, майстернїсть вихователя полягає в тому, щоб зумїти взаємно збагатити і доповнити цї два начала, створивши тим самим гармонїю вїдносин. І ще раз пїдкреслимо, що таке виховання можливе тїльки в умовах духовної спїльностї між педагогом-вихователем і дитиною, пїдлїтком, юнаком і дївчиною. Крім того, павлїськїй вчїтель з метою статевого виховання вважав за необхїдне вносити деякї доповнення в органїзацїї предметно-розвиваючого середовища вихованцїв, наприклад, вїдвести в школі куточок для дївчаток, де б були представлена лїтература з анатомїї, фїзіологїї, гїгієни дївчинки і жїнки, книги, в яких розкривається роль та значення материнства.

Розкриваючи змїст статевого виховання, В.О. Сухомлинський звертається не тїльки до вихователїв-педагогїв, але й до батькїв. Вїдзначаючи, що велике значення в розвитку мудрого переконання дївчинки і хлопчика має моральна чистота, шляхетнїсть вїдносин між батьком і матер'ю. У тому випадку, якщо в родинї вїдносини будуються не на любовї, а на цїнїчному прояві тваринних інстинктїв чи розважливому пошуку матерїального благополуччя, у душі дитини немає мїсця чистотї почуттєвих спонукань, і в пїдсумку в таких родинах виростають грубї, цїнїчнї, байдужї молодї люди, пробитися через бездуховнїсть яких вихователю у свїй роботї дуже важко і часом неможливо. За проблемою сїмейного статевого виховання стоїть безвїдповїдальне сталення багатьох батькїв до процесу виховання своїх дїтей. Така безвїдповїдальнїсть – наслїдок «безстатевої» педагогїки, у результатї якої ми одержали молодих людей, фїзіологїчно готових до народження дїтей, але морально і психологїчно незрїлих стосовно ролї матерї і батька. Тому автор закликає батькїв стати зразком шляхетних вїдносин, в основї яких любов, довїра, розуміння і прощення. Адже щїру любов можна виховати тїльки любов'ю, сердечнїсть тїльки сердечнїстю, а культуру тїльки культурою.

Узявши на озброєння у виховному процесі наших дітей ці педагогічні аксіоми, ми тим самим дозволимо набрати силу і діяти непорушному закону, відповідно до якого вищі духовно-моральні властивості здатні перетворити і перевиховати нижчі властивості.

Педагог-гуманіст також спеціально виділяє думку про те, що дівчинка, дівчина не пасивне відображення хлопчика, чоловіка. Її покликання набагато вище, адже саме вона, майбутня мати, повинна бути певною мірою вихователем юнака, чоловіка, майбутнього батька. А бути вихователем вона зможе лише тоді, коли сама стане самобутньою особистістю, якій притаманні власне достоїнство, свідомість високої мети життя, творчі здібності, схильності, покликання. «...Якщо дівчинка здобуває всі ці багатства в роки, що передують становленню в ній жінки, в роки статевого дозрівання, вона стає могутньою духовною силою, що робить шляхетним чоловіка...». [2, с. 335]. Відносно беззахисність і слабкість жінки Сухомлинський називає шляхетними емоційними якостями, що виявляються тільки на тлі шляхетної сили, мужності, чоловіка. Читаючи це, розумієш, що тут немає місця патріархальному звеличуванню чоловічої статі, а є мудра рівноправність, установлення якої багато в чому залежить саме від жінки. На жаль, багато сучасних жінок так і не зуміли придбати чи втратили в гонці за матеріальними благами найкоштовніше і найтаємніше, що дала їм природа – роль березині родини та сімейного щастя, звідси ми й одержуємо сьогоднішній дисбаланс і бездуховність. Адже від моральної культури відносин між представниками протилежної статі залежить моральна культура всього нашого суспільства.

Підводячи підсумок вищевикладеному, хочеться, щоб сучасні педагоги і батьки усвідомивши важливість і актуальність проблеми статевого виховання підростаючого покоління, засновували систему виховання своїх дітей на основі найцінніших ідей універсальної педагогіки Василя Олександровича Сухомлинського, узявши за аксіому його наступний вислів: «...Треба, щоб усе життя дитини, усе, що вона бачить, робить, відчуває, – усе це вселяло в неї переконання, що найдорожче в житті – це людина; що найвище достоїнство, честь, моральна відважність – давати щастя іншій людині, створювати для неї красу і разом з тим самому бути добрим і красивим...». [3, с. 206].

ЛІТЕРАТУРА

1. *Сухомлинский В.А.* Избранные педагогические сочинения. В 3-х томах.
2. *Т.З. Мудрая* власть коллектива. – М.: Педагогика, 1981. – 640 с.
3. Избранные педагогические сочинения. В 3-х томах. – Т 1. Рождение гражданина. – М.: Педагогика, 1979. – 560 с.
4. *Сухомлинский В.А.* Избранные педагогические сочинения. В 3-х томах. Т 2. Павлышская средняя школа. Обобщение опыта учебно-воспитательной работы в сельской средней школе. – М.: Педагогика, 1980. – 384 с.
5. *Сухомлинский В.А.* Как воспитать настоящего человека. – М.: Педагогика, 1990. – 288 с.

Н. Ю. Попова

Южноукраинский государственный педагогический университет
имени К.Д. Ушинского, г. Одесса

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ПОЛОВОГО ВОСПИТАНИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ В.А. СУХОМЛИНСКОГО

Статья посвящена рассмотрению гуманистических взглядов В.А. Сухомлинского на половое воспитание детей и молодежи, которые могут быть реализованы в условиях воспитательной работы в современном образовательном пространстве. Обосновывается актуальность

проблемы полового воспитания подрастающего поколения. Раскрывается важность воспитания качеств мужественности и женственности, начиная с дошкольного и младшего школьного возраста как основы для будущей семейной жизни.

Ключевые слова: половое воспитание, духовно-моральные ценности, педагогика гуманизма.

N.Y. Popova

UKHOVNO MORAL BASES OF SEXUAL EDUCATION IN
PEDAGOGICAL INHERITANCE V.A. SUKHOMLINSKOGO

The article is dedicated to highlighting of selected humanistic views of V.O. Sukhomlyskyi on the sexual education of children and youth, which can be realized in conditions of educate work in mordent education area. The relevance of sexual education of grouing genera tier is grounded in it. The article shows us the importance of masculinity and femininity qualities educating, beginning from pre-school and prima ry-school as the base of future family life.

Key words: sexual education, sacred and moral valuable, pedagogy of humanism.

*Одержано 11. 03. 2009 р.
Рекомендовано до друку 12. 05. 2009 р.*